G. Drewes
Pandita Pani

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 132 (1976), no: 4, Leiden, 439-444

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

PANDITA PANI

Het door Hoesein Djajadiningrat gissenderwijs tussen 1662 en $\pm$ 1725 gedateerde geschrift dat bekend staat als de *Sajarah Banten Ranté-ranté*, "de *Sajarah Banten* in kettingvorm", wordt niet ten onrechte met deze naam aangeduid; het bestaat immers uit los van elkaar staande overleveringen die, elk op zich, een afgerond geheel vormen, slechts bijeengehouden door het handschrift waarin zij zijn opgetekend en door aller betrokkenheid op de heiligen en vorsten uit het westjavaans verleden, met als centrale figuur Sunan Gunung Jati, de grote heilige van Cerbon en stamvader der Bantense vorsten.¹

Het behoeft geen betoog, dat in deze verhalen, die voor een deel ook in Cerbon bekend en geliefd zijn, de legende welig tiert. Soms kunnen wij aanwijzen waaraan de geboden stof is ontleend. Zo heb ik in mijn heruitgave van een Javaanse *primbon* uit de zestiende eeuw aangetekend, dat Sunan Gunung Jati's avontuur met de struikrovers, aan wie hij in zijn eerlijkheid had opgebiecht dat hij 1000 dinar reisgeld bij zich had, ontleend moet zijn aan de in Banten welbekende legendarische biografie van 'Abd al-Qādir al-Jilānī. Voorts, dat de raadgevingen en vermaningen, die hij van zijn moeder kreeg alvorens hij de reis naar Mekka aanvaardde, in dezelfde *primbon* op naam staan van Malik Ibrahim,² met wien, naar een gissing van Hoesein Djajadiningrat, mogelijkwerwijs de in 1419 overleden Malik Ibrahim wordt bedoeld, wiens graf in Gresik bewaard is gebleven.³

Van nog een ander avontuur van Sunan Gunung Jati kunnen wij de herkomst aangeven, nl. van zijn ontmoeting met "pandita Pani", die volgens de *Sajarah Banten Ranté-ranté* de zweep van Salomo, elders echter diens zegelring, uit zijn graf wilde stelen, maar bij de poging

¹ Hoesein Djajadiningrat, *Critische Beschouwing van de Sadjarah Bantén*. Diss. Leiden 1913, blz. 195 sqq.

² *Een Javaanse Primbon uit de zestiende eeuw*. Uitgaven van de Stichting De Goeje, Leiden 1954, blzz. 108-113.

³ *Bijdr. Kon. Inst.*, deel 113 (1957), blz. 385.

daartoe door een wervelwind in zee werd geslingerd en verdronk, terwijl de toekomstige heilige gespaard bleef.

Dit verhaal, uiterst summier verteld en dan ook slechts luttele regels beslaande, wordt in de Babad Cerbon veel uitvoeriger en meer in overeenstemming met het origineel verteld.⁴ Het is namelijk ontleend aan de geschiedenis van Bulūqiyā', welke te vinden is in de *Qışas al-anbiyā'* van al-Tha^clabī (gest. A.H. 427/A.D. 1035)⁵ en ook als afzonderlijk verhaal voorkomt. In het Museum Pusat te Jakarta is een exemplaar van zulk een afzonderlijke tekst aanwezig: hs. v.d. W. 290, door Van Ronkel beschreven in de Suppl. Cat. Arabic MSS. Bat. Society (1913) onder No. 526. In die beschrijving komt echter het hierbedoelde avontuur niet voor, zodat of het handschrift of de beschrijving ervan onvolledig moet zijn.

al-Tha^clabī vermeldt als de oorspronkelijke zegsman van deze geschiedenis 'Abdallāh b. Salām, de geleerde rabbijn uit Khaibar, die zich in A.H. 8, of wellicht reeds eerder, bij Muḥammad aansloot en die als bron van talrijke *isrā'iliyyāt*, d.w.z. van de Joden afkomstige verhalen, te boek staat. Hij geldt als de uiteindelijke bron van het "Boek der Duizend Vragen" (*Kitab seribu masa'il*), en de uitgever van deze tekst heeft dan ook in het eerste hoofdstuk van zijn boek aan deze figuur een uitvoerige bespreking gewijd.⁶ In de Muslimse traditie is hij, zoals Horowitz het heeft geformuleerd,⁷ geworden tot "the typical representative of that group of Jewish scribes which honoured the truth, admitting that Muḥammad was the Prophet predicted in the Torah, and protecting him from the intrigues of his co-religionists".

Zulk een verlicht Joods schriftgeleerde was ook Ūshiyā', de vader van Bulūqiyā', met dit verschil echter, dat hij reeds eeuwen voor Muḥammads optreden de profetieën in de Tora onderkende ingevolge welke zijn zoon na zijn dood op zoek ging naar de voorzegde godsgezant. In het relaas van deze tocht is Bulūqiyā's ontmoeting met de *paṇḍita* die in de S.B.-R.-r. Pani, en in de Babad Cerbon Ngapani wordt genoemd, en hun gezamenlijke tocht naar het graf van Salomo de beginepisode. Pani en Ngapani zijn verbasteringen van 's mans Arabische naam, 'Affān, voluit 'Affān al-khair, "Verderver van het goede", en

⁴ *Babad Tjerbon*, ed. Dr. D. A. Rinkes. Verh. Bat. Gen., deel LIX (1911), Zang 4, str. 11 - Zang 8, str. 13; Cod. Or. Leiden 11.082, Zang 4 - Zang 5, str. 8; hierin is het begeerde voorwerp geen zweep, maar Salomo's zegelring.

⁵ Brockelmann, *Gesch. Arab. Lit.*, I: 350; S. 1: 592.

⁶ G. F. Pijper, *Het Boek der Duizend Vragen*. Diss. Leiden 1924.

⁷ *E.I.*², deel I: 52.

hij is dus iemand van geheel andere geaardheid dan de "pandita die de staat der "vernietiging" bereikt heeft", zoals Edel, *pani* interpreterende als *fānin*, zijn naam wil verklaren.⁸

Hieronder volgt een weergave van deze beginepisode naar de Arabische tekst in de *Qīṣaṣ al-anbiyā'*, in mijn exemplaar (Kairo, A.H. 1343/A.D. 1929) blzz. 231-235.

Er was onder de kinderen Israels een man, *Ūshiyā'* geheten, een geleerde die rijk met aardse goederen was gezegend en een voorganger was van zijn volk. Deze man had in de Tora de beschrijvingen van de Profeet en zijn gemeente onderkend, maar hij had zijn vondst voor zich gehouden en niet wereldkundig gemaakt. Hij had een zoon, *Bulūqiyā'* geheten, die onder de Israeliëten als zijn plaatsvervanger optrad, en toen *Ūshiyā'* stierf, bleven de functies van voorganger en rechter aan *Bulūqiyā'*.

Op zekeren dag snuffelde *Bulūqiyā'* in de schatkamer van zijn vader en vond daar een met een hangslot gesloten trommel. Hij vroeg de schatbewaarders ernaar, maar dezen konden hem geen uitsluitsel geven. Daarop wist hij het slot open te krijgen en zie, de trommel bevatte een teakhouten kistje. Hij opende dit, en het bleek verzegelde papieren te bevatten, waarop de beschrijvingen van de Profeet en zijn gemeente vermeld stonden. Hij vouwde de vellen open en las aan de Israeliëten de inhoud ervan voor. Zij zeiden: "Als U niet onze voorganger was en een man van aanzien onder ons, dan zouden wij *Ūshiyā'*s graf openen, hem eruit halen en hem met vuur verbranden." Maar *Bulūqiyā'* antwoordde: "Mensen! Er is geen schade aangericht! Hij volgde slechts zijn lotsbestemming, tot schade van lichaam en ziel." Daarop voegden zij de beschrijvingen van de Profeet bij de Tora.

Nu was de moeder van *Bulūqiyā'* nog in leven. Hij vroeg verlof om naar Syrië te gaan — zij waren destijds in Egypte —, waarop zij hem vroeg wat hij daar doen moest. Hij antwoordde: "Ik wil ingelicht worden aangaande Muḥammad en zijn gemeente. Misschien heeft de Allerhoogste voor mij weggelegd dat ik tot zijn godsdienst toetreed." Zij gaf daarop haar toestemming en *Bulūqiyā'* vertrok om naar Syrië te reizen.

Onderweg belandde hij op een eiland waar hij slangen aantrof zo groot als een kameel, en lang, kolossaal! Die slangen reciteerden: "Er is geen God dan Allah, en Muḥammad is zijn gezant." Toen zij hem

⁸ J. Edel, *Hikajat Hasanoeddin*. Diss. Utrecht 1938, blz. 179. De Hik. Hasan-uddin is de Maleise vertaling van de Sajahar Banten Ranté-ranté.

zagen, zeiden zij tot hem: "Hé, mens! Wie zijt ge en hoe heet ge?" Hij antwoordde: "Ik heet Bulūqiyā' en ik behoor tot de kinderen Israels." Zij zeiden: "En wie is Israel?" Bulūqiyā' antwoordde: "Zij zijn nakomelingen van Adam"; waarop hun weerwoord was: "Van Adam hebben wij gehoord, maar niet van Israel." Toen vroeg hij: "Wel, slangen, wie zijt gij?" Zij antwoordden dat zij slangen van de hel waren, die op de dag der opstanding de ongelovigen in de hel zouden tuchtigen. Bulūqiyā' vroeg verder: "Wat doet gij dan hier? En hoe kent gij Muḥammad?" Zij antwoordden: "Ieder jaar kookt de hel tweemaal laaiende over en werpt ons uit hierheen, en dan keren wij ernaar terug. Grote hitte komt door haar hitte in de zomer, en hevige kou door haar koude in de winter, en er is daar geen put of poort of omheining of God heeft erop geschreven: Er is geen God dan Allah en Muḥammad is zijn gezant. Zodoende weten wij van Muḥammad." Bulūqiyā' zei verder: "Zijn er in de hel meer slangen zoals gij, of nog grotere?" Zij antwoordden: "In de hel zijn 1001 slangen, zo groot dat een van ons haar mond in en uit kan gaan zonder dat zij het merken."

Bulūqiyā' nam afscheid van haar en ging verder, tot hij op een ander eiland kwam. Daar waren slangen als boomstammen en masten, en op de rug van een daarvan bevond zich een geel slangetje, waaromheen telkenmale dat het zich voortbewoog de slangen zich verzamelden om, wanneer het begon te sissen, angstig in de grond weg te kruipen. Bulūqiyā' maakte zich bekend, en de slang zei Tamlikhā te heten en gesteld te zijn over de andere slangen. Zo zij er niet was, zouden zij alle Adamskinderen op één dag doden, maar, zo zei ze: "Als ik éénmaal sis en zij mijn geluid horen, gaan ze de grond in", daaraan toevoegende dat, zo hij Muḥammad mocht vinden, hij haar groeten moest overbrengen.

Zijn tocht naar Syrië voortzettende kwam Bulūqiyā' te Jerusalem, alwaar hij bezoek kreeg van de rabbijn ʿAffān al-khair (Verderver van het goede), die tot hem zei: "Dit is niet de tijd van Muḥammad of zijn gemeente. Die ligt nog jaren en eeuwen in het verschiet." Deze ʿAffān vroeg hem verder naar de plek waar hij Tamlikhā zou kunnen vinden, want hij wenste, zo hij deze slang ving, met Bulūqiyā' samen zich in het bezit te stellen van de macht die hun een goed leven zou verschaffen totdat God Muḥammad zou zenden en zij tot zijn godsdienst zouden kunnen toetreden. Daar Bulūqiyā' dit laatste ook begeerde, zei hij: "Ik zal U de plaats wijzen."

ʿAffān maakte daarop een ijzeren kist en deed daarin twee zilveren bekers, een met wijn en een met melk. Vervolgens reisden zij naar het slangeneiland, deden de kist open en verwijderden zich. De slang kwam

op de geur af, kroop in de kist en dronk de wijn en de melk op, zodat zij dronken werd en in slaap viel. ʿAffān kroop toen heel behoedzaam naar de kist, maakte ze stevig dicht en met de kist gingen zij verder. Zij passeerden geen boom of plant of met Gods toelating sprak deze hen toe. Zo kwamen zij langs een *qarmal*-boom, die tot hen zei: “Wie mij omhakt, stamp, mijn sap en olie uitperst en er zijn voeten mee bestrijkt, die zal de zeven zeeën kunnen ingaan zonder dat zijn voeten nat worden of erin verzinken.”

ʿAffān deed aldus en borg het verkregen extract in een kruik. Daarop liet hij de slang vrij, en deze vloog weg tussen hemel en aarde, zeggende: “Mensenkinderen! Wat verstout gij U tegen Uw Heer! Gij zult Uw doel niet bereiken.”

Bij een zee gekomen bestreken ʿAffān en Bulūqiyāʾ hun voeten met de olie; daarop gingen zij de zee in en liepen op het water alsof het vaste grond was, tot zij de zee hadden doorschreden. Vervolgens een tweede zee, maar zie, midden in die zee was een berg, omhuld door wolken, en welks aarde geurde als muskus. In die berg was een grot, en in die grot stond een gouden rustbank, waarop een jongeling lag van een imponerend uiterlijk, op zijn rug, met de rechterhand op de borst en de linker op de buik, alsof hij sliep, maar hij sliep niet, hij was dood. Aan zijn hoofdeinde bevond zich een draak, en aan zijn linkerhand zat een gouden zegelring, waarin een vierkante robijn met vier regels schrift, en op elke regel de grootste naam Gods.

ʿAffān nu kende de Schriften, en toen Bulūqiyāʾ hem vroeg wie deze dode was, zei hij: “Dat is Salomo, de zoon van David. Wij zullen zijn zegelring nemen en zo ons in het bezit stellen van zijn macht, en dan hopen op leven totdat God Muḥammad zendt.” Daarop zei Bulūqiyāʾ: “Heeft Salomo zijn Heer niet gevraagd, hem macht te schenken die geen na hem zou toekomen, en dat verzoek ingewilligd gekregen, zodat dientengevolge niemand Salomo’s macht kan bezitten tot op de dag der opstanding?” (Qorʾān 38: 35) Maar ʿAffān zei: “Zwijg, God en Zijn grootste naam zijn met ons. Reciteer de Tora!”

Daarop kwam ʿAffān naderbij om Salomo’s hand te ontdoen van de zegelring. De draak zei: “Wat verstout gij U tegen Uw Heer! Zo gij ons overmeesteren wilt met de namen Gods, welaan, dan zullen wij U overmeesteren met Gods macht.” Telkenmale dat de draak blies, sprak Bulūqiyāʾ de naam Gods uit, zodat de uitblazingen van de draak niets tegen hen vermochten.

ʿAffān naderde nu de rustbank om de ring van Salomo’s vinger te nemen, terwijl Bulūqiyāʾ’s aandacht werd afgeleid doordat hij keek naar

Gabriel die uit de hemel kwam neerdalen. Toen Gabriel was neergedaald, gaf hij (G.) een luide schreeuw, waardoor de aarde en de bergen begonnen te beven en de wateren van de zee in hevige beroering geraakten en zo tegen elkaar klotsten dat alle zoet water zout werd. 'Affān en Bulūqiyā' vielen voorover op de grond, en de draak begon te blazen, en uit zijn buik schoot een vlam als een bliksemschicht, waardoor 'Affān in brand raakte en verbrandde. Tenslotte belandde de bliksemschicht in zee, alles wat ze passeerde verbrandende behalve het water, dat tot kookhitte werd verhit.

Toen Bulūqiyā' de straf zag, sprak hij de grootste naam Gods uit, zodat hem niets kwaads overkwam. Daarop verscheen hem Gabriel in menselijke gedaante en zei tot hem: "O mensenkind! Wat verstout gij U tegen Uw Heer!" Bulūqiyā' vroeg: "Wie zijt gij?" Gabriel antwoordde: "Ik ben Gabriel, de vertrouwde van den Heer der werelden." Daarop zei Bulūqiyā': "O Gabriel! Ik ben op weg gegaan uit liefde voor Muḥammad en zijn godsdienst, en ik had generlei kwaad in den zin." Gabriel antwoordde: "Dat is je redding geweest", en steeg daarop ten hemel.

Bulūqiyā' bestreek zijn voeten met de olie; hij vergiste zich in de weg waarlangs hij gekomen was en nam een andere. Hij trok door zes zeeën en belandde in de zevende zee op een eiland waar het gras uit saffraanplanten bestond en de bomen olijfbomen, dadelpalmen en granaatappelbomen waren. Hij zei: "t Lijkt wel het Paradijs, naar de beschrijving die daarvan gegeven wordt." Enz. Enz.

Bulūqiyā's verdere avonturen met de gelovige djinns en zijn tocht langs de aartsengelen, die hem hun functies in het wereldbestel uitleggen, kunnen wij hier laten rusten, daar deze in de hier vermelde Indonesische geschriften niet voorkomen, met uitzondering van de rit met het snelle paard van al-Khiḍr, dat hem in de *Qīṣaṣ al-anbiyā'* uiteindelijk in een oogwenk bij zijn moeder terugbrengt, terwijl hij in de Babad Cerbon naar een hemelse moskee vol engelen en heiligen wordt gebracht. Ook op de verschillen tussen de, op zichzelf niet al te duidelijke Arabische tekst en de Indonesische versies kunnen wij hier niet ingaan.